

»Danmarks mest berømte religionslærer«

Johannes Loft og Religionslærerforeningen

Af EDEL HERTZ

Indenfor skolefagernes historie indtager religionsundervisningen naturligt en central plads i kraft af fagets alder og af dets store betydning. Indenfor religionsundervisningen i dette århundrede indtager *JOHANNES LOFT* en lige så naturlig central position i kraft af sit lange og indflydelsesrige virke som pædagog, skolebogsforfatter og formand for religionslærerforeningen. Overlærer *EDEL HERTZ'* artikel er en forkortet gengivelse af en afhandling udarbejdet for Institut for Kristendomskundskab ved Danmarks Lærerhøjskole.

I år fejrer Religionslærerforeningen sin 75-års beståen og er således en af de ældste faglige foreninger. I skolehistorisk sammenhæng kan det være anledning til at se nærmere på, hvem der havde syn for nødvendigheden af en sådan forening.

Religionslærerforeningen blev stiftet 25. maj 1904 og samlede i løbet af de første 6 måneder 150 medlemmer, hvorefter den voksede støt.

Ifølge indbydelsen til det stiftende møde¹ er der tale om »vanskelige Kaar for Religionsundervisningen«, og det arbejdsgrundlag for foreningen, som offentliggjordes² fra mødet har som første punkt at arbejde for »at bevare og fremme Religionsundervisningen«. Det fremgår heraf, at initiativet til stiftelse af en forening er taget i erkendelse af fagets vanskeligheder. Der har været angreb på faget, og de mange kritiske indlæg i dags- og skolepresse fra årene omkring århundredskiftet viser, hvor omfattende debatten om religionsundervisningen var. Angrebene samlede sig i høj grad om Den kristelige Børnelærdom, kaldt »Lærebog«, men der var også tale om direkte angreb på fagets eksistens.³

Religionslærerforeningen blev til i en periode med store brydninger i samfundet, og hvor den fremadskridende demokratiseringsproces skabte ændringer, også skolemæssigt.

Den største ændring i skolebilledet skete i 1903 med vedtagelse af Lov om Højere Almenskoler.⁴ Dermed oprettedes mellemskole- og realklasser både i gymnasiet og i folkeskolen, og der blev derved et fælles undervisningsområde for lærere ved de to skoleformer. Der holdtes faglige møder om de enkelte fag, og det måtte derfor også være naturligt at mødes som religionslærere.

Men mens religionslærere i folkeskolen havde samme uddannelse både teoretisk og praktisk som de øvrige folkeskolelærere, var det ikke tilfældet med religionslærerne i gymnasiet. Lærere i andre fag ved gymnasiet kvalificerede sig gennem skoleembedseksamen ved universitetet, hvorimod theologisk embedseksamen – altså præsteuddannelse – dengang endnu var baggrunden for at undervise i religion i gymnasiet.⁵ Dertil kom, at der for at undervise i religion, ikke krævedes aflagt prøve i pædagogik og undervisningsfærdighed, som krævedes for at undervise i de øvrige fag.⁶

I denne sammenhæng skal det bemærkes, at undervisningen for adskillige theologers vedkommende var en overgangs- eller bibeskæftigelse.⁷ Ofte var de undervisende teologer ikke medlemmer af de eksisterende lærerorganisationer, så de har antagelig ikke været til stede på de af organisationerne afholdte møder, hvorfra indlæg om og angreb på religionsundervisningen blev refereret. Dette kan forklare, hvorfor talrige angreb på faget stod ubesvarede. På den baggrund forekommer det naturligt, at der blandt den gruppe af teologer, for hvem undervisning var det primære, opstod ønske om samling, således at man i fællesskab kunne tage stilling til angrebene og i fællesskab arbejde for at bevare og fremme faget.

Det er baggrunden for, at det var en kreds af teologer, knyttet til Real-skolen og Højere Almenskole, der i 1904 tog initiativ til at danne en forening af religionslærere. Det blev dog gjort klart fra begyndelsen, at man ønskede foreningen åben for lærere fra alle skoleformer.⁸

Johannes Loft

En af disse teologer var Johannes Loft. Han blev Religionslærerforeningens første formand og beklædte formandsposten gennem 39 år. Han redigerede også foreningens blad, kaldt »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen«. Han satte i høj grad sit personlige præg på foreningen gennem det, han stod for, og gennem hele sin virksomhed. Han slog sit og Religionslærerforeningens navn fast på en sådan måde, at der blev sat lighedstegn mellem ham og Religionslærerforeningen. I det følgende vil Religionslærerforeningen således blive belyst gennem Loft's virke.

De talrige avisartikler, der har bragt interviews med Johs. Loft, giver ingen oplysninger om ham selv. Det er altid sagen, religionsundervisningen, det gælder, når han udtaler sig, ikke hans egen person. Engang spurgte en journalist, hvordan han var kommet til sin kristne holdning. Loft svarede

kort: »Jeg fik Besked om Kristendommen. Hvordan det gik til, at jeg gjorde Brug af denne Besked, kommer ikke Folk ved«.»⁹

Det er imidlertid lykkedes at finde et håndskrevet dokument blandt Loft's efterladte papirer, som gør det muligt at komme tættere på personen Loft. Han har skrevet udenpå »Afskrift af mit til Ordenskapitlet indsendte »vita««. Det er skrevet i juni 1929, da Loft havde været formand for Religionslærerforeningen i 25 år og blev Ridder af Dannebrog. Det er et meget interessant dokument, som engang fortjener at blive optrykt i sin helhed.

Johs. Loft blev født i Horsens 16. nov. 1866. Han gik først i skole hos sin fader, Jens Peter Loft, som var seminarieuddannet lærer ved Friskolen i Horsens, den senere Vestre Skole. Johs. Loft blev student fra Horsens Lærde Skole i 1884, studerede derefter i København og afsluttede theologisk embedseksamen i 1890.

Loft fortæller i nævnte »vita«, at han havde arvet sin sans for religionsundervisningens betydning fra sin fader. Hvor meget faderens holdning betød for ham som igangsætter, vendte Loft gang på gang tilbage til i interviews. Han fortæller, at faderen var hans første religionslærer, men den religionsundervisning, han modtog i Forberedelsesskolen og i Horsens Lærde Skole karakteriserer han som »hverken righoldig eller aandfuld«, men han fortsætter:

»... til Trods for, at Undervisningen var saa tør, berøvede den mig paa ingen Maade min barnlige Overbevisning om Kristentroens evige Værdi; jeg var vaagen nok til baade at kunne se hin Undervisnings Mangler, rent pædagogisk set, og dog at forstaa den evige Betydning af Kundskaberne, rent religiøst set.«

I denne sammenhæng fortæller Loft videre:

»... Hvis man i mine øverste Skoleaar havde spurgt mig, hvad jeg vilde være, vilde jeg have svaret, – og har lejlighedsvis svaret saaledes –, at jeg vilde være Religionslærer i en Latinskoie.«

Alligevel valgte Loft i 1884 at kaste sig over sine klassiske interesser, latin, græsk og historie ved universitetet, men som han selv udtrykker det:

»... der gik kun halvandet Aar, saa slog det inderste i mig igennem, og min Fader oplevede den Glæde, at jeg gik over til det theologiske Studium.«

Efter at have taget theologisk embedseksamen startede Loft sin lærervirksomhed den 1. nov. 1890 ved Vordingborg Realskole. Han fortæller selv, hvorledes denne begyndertid blev en praktisk uddannelse:

»... Der fangede Religionsundervisningen mig naturligvis ganske, der gjorde jeg mine første Dumheder, der hævledes min Vigtighed først af mig, – der lærte jeg i otte Aar famlende, hvorledes det skulle gøres. Der udarbejdede jeg min første »Lærebog i den evangelisk-lutherske Kristendom«, som omsider, efter at have foreligget i Manuskript-udgave og var omarbejdet og forkortet, blev antaget i 1912.«

Loft brugte Balslev's Lærebog (udkommet første gang i 1849) fordi hans egen endnu ikke var autoriseret. Han gjorde det »for saa vidt med Glæde«, men så dog frem til engang at kunne bruge sin egen. Det var navnlig tredie trosartikel, han ville gribe an på en anden måde. Han ville omskrive den til fortællestof. I denne sammenhæng skal det indføjes, at det netop var tredie trosartikel, Loft holdt foredrag om på det første »Kursus for Religionslærere«, som Religionslærerforeningen holdt i 1905, og at den første faglige vejledning, som Loft bragte i Religionslærerforeningens Meddelelser nr. 2, 1905, også drejede sig om tredie trosartikel.

Efter otte år i Vordingborg underviste Loft et år på Herlufsholm Skole og fra 1899–1915 ved Viborg Katedralskole, hvor man, – som Loft skriver – »... søgte en »rigtig« Theolog til Religionslærer...«. Fra Viborg søgte han til Odense Katedralskole efter opfordring fra daværende rektor Giessing. Han fik stillingen og virkede der til sin afgang i 1936.

Loft's forsvar for religionsundervisning

Der er ikke tvivl om, at Loft har spillet en afgørende rolle ved stiftelsen af Religionslærerforeningen. På det stiftende møde var han indleder om emnet: »Plan for Oprettelse af en Religionslærerforening«. Han fortæller selv, at han blev opfordret til at tale af en af initiativtagerne,¹⁰ fordi han havde skrevet om religionsundervisning i Nationaltidende.¹¹ I det sidste af disse indlæg gentager Loft sin mening om religionsundervisning og udtrykker sig om den tavshed, som nogle angreb er blevet modtaget med. Han skriver bl.a.:

»... hvor lidet end een Stemme vejer, ønsker jeg dog stedse ikke, at der fra den Højere Skoles Side skal vedligeholdes Tavshed i det Stykke,

men vilde gerne, at foreløbig een Røst, indtil forhaabentlig flere giver mig Medhold, skal løfte sig til det offentligt udtalte Ønske om, at endnu stedse i en udstrakt Fremtid vore Børn i alle danske Skoler maa obligatorisk undervises i den hellige Historie, i kristen Lære og i Bibelskundskab. ...«

»Een Røst« blev til flere ved at stifte en forening. Religionslærerforeningens formål »at bevare og fremme Religionsundervisningen« var for Loft en hjertesag. Som det fremgår af ovenstående, ønskede han, at både bibelhistorie og den kristelige børnelærdom fortsat skulle indgå i undervisningen, og det har han talt og skrevet meget om. Foreningen holdt hvert år offentligt møde i forbindelse med årsmøde forskellige steder i landet. Hvert år i hele sin 39-årige formandstid – og endda også i årene efter – har Loft på disse møder talt om religionsundervisningens berettigelse og nødvendighed. Også i mange andre sammenhænge har Loft talt om fagets betydningsfuldhed. På disse møder kom hans veltalenhed rigtig til sin ret, bestandig var han i stand til at udtrykke sig på nye måder og i nye billeder. Det vidner mange referater om.¹² Der er ikke tvivl om, at der blev lyttet, når Loft talte.

Men også skriftligt har han redegjort for sit syn på religionsundervisningen. »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen« rummer hans synspunkter i tilknytning til mange forskellige emner, men af mere udførlige principielle redegørelser kan nævnes:

- A. Artikler i Vor Ungdom 1904 og 1905 i forbindelse med stiftelse af Religionslærerforeningen.
- B. To små selvstændige skrifter:
 - 1) »Om Religionsundervisning«
Nogle Ord til dem, det angaar. (26 sider) Lohse 1907.
 - 2) »Den unge Religionslærer« (48 sider) Gyldendal 1917
samt
- C. »Principper og Paastande«, artikel i »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen«, maj 1913 (s. 245-60)

Der er megen lighed i indholdet i disse skriftlige redegørelser, men »adresaterne« er forskellige. Loft gav gang på gang – således også i sidstnævnte artikel – udtryk for, at han var modstander af diskussion. Han ønskede, at modstander-synspunkter skulle fremtræde som selvstændige indlæg. Det er ovennævnte artikler udtryk for. Loft taler i »Vor Ungdom« til fagets angri-

berede og til de grundtvigianere, som gik ind for, at religionsundervisning skulle overlades til friskolerne, hvor forældrene selv valgte deres lærere. Han taler til den usikre lærer i de to små skrifter og han taler i »Principper og Paastande« til de socialdemokrater, der i partiprogrammet i 1876 sagde »Religion erklæres for en privat Sag«, og som havde understreget dette synspunkt ved i 1912 at udtrykke at religionsundervisning burde ud af skolen.¹³

Med disse skriftlige kilder som grundlag trækkes i det følgende nogle linier op for Loft's holdning til skolens opgave, religionslærerens situation og religionsundervisningens indhold.

Skolen mellem kirke og hjem

Religionsundervisning var for Loft et arbejde, der angik menigheden og blev gjort for menigheden, uden at det dog var menighedsarbejde. Den treklange, som folkestyre, folkeskole og folkekirke var udtryk for, gjorde det naturligt for Loft at drage den slutning, at der også måtte være sammenhæng i det, som de tre instanser stod for. I det første af sine avisindlæg skriver Loft:

»... det er Religionsundervisningens betydning i Kirkens Liv, jeg gerne vilde fastslaa og begrænse. Med andre Ord: Hvad kan Skolen hjælpe Kirken med og med hvad ikke? ...«

Forsøg på at skelne mellem kirkens og skolens opgave, mellem præsts og lærers funktion, var noget nyt og skelsættende dengang. Selv om udviklingen i det 20. århundrede har gjort Loft's skelnen utidssvarende for os i dag, er der stadig en udfordring i at gøre sig klart, hvad der er skolens opgave og afgrænsning.

Loft anskuer faget som en kirkelig opgave. Alligevel tager han i ovennævnte avisindlæg afstand fra, at

»... Faget i den Lærde Skole er i Hænderne paa Præster. Det er en taktisk Fejl. Vi maa ved enhver Skole have en Religionslærer, som er uddannet med det at undervise for Øje«.

Gang på gang bruger Loft det udtryk, at det er skolens opgave »at give Besked«. »At give Besked« er at bibringe kundskaber. Skolens religionsunder-

*Johannes Loft med sin
datter Edith forment-
lig vinteren 1906.
Udateret fotografi i
familieej.*

visning skal altså være kundskabsmeddelelse i modsætning til kirkens forkyndelse. Loft stiller skolens religionsundervisning som forbindelsesled mellem hjem og kirke, og på spørgsmålet om, hvorfor ikke forældrene eller præsten i stedet for kunne give besked om den kristne lære, svarer Loft:

»... jeg vil kun hævde, *at undervise*, det er Skolens Sag og ikke andre Institutioners ... Forældrene vil undskylde sig med, at de ikke kan, eller at de ikke har Tid, og naar Tendensen er den, at Skolen vil erobre alt, saa kan den ikke samtidig skyde det vigtigste af alt fra sig«.

Den »erobring«, Loft hentyder til, er alle de nye fag, som er kommet ind i skolen efter 1899.

Vedrørende præstens mulighed for at give besked, lyder fortsættelsen:

»Skal Børnene opbygges, saa send dem til Præsten, men skal de undervises, saa skal Skolen gøre det. Er det Skolen (og ikke Snedkeren), som underviser i Sløjd, er det Skolen (og ikke Gartneren), som underviser i Havearbejde, er det Skolen (og ikke Kongens Kok), som underviser i Madlavning, er det Skolen (og ikke Kunstneren), som underviser i Tegning, saa er det ogsaa Skolen, – og ikke Præsten – som underviser i Religion.«

Lærer – præst

Loft skelner mellem lærerens og præstens opgaver ved at understrege, at det er lærerens opgave at fortælle, sådan at beretningen huskes. Men præsten, derimod, skal ikke fortælle. Præsten skal udlægge, dvs. trække den almen-gyldige sandhed frem, som beretningen indeholder, og som tilhørerne har brug for at høre. Hvis læreren begynder at udlægge på den måde, overskrider han sin opgave.

At være religionslærer

Som første forudsætning for at være religionslærer stiller Loft, at læreren tror fuldt og fast på fagets »Uundværlighed, Rigtighed, Forsvarlighed og Nytte«. Den samme forudsætning stilles i andre fag, men religionsundervisningens placering i folkeskolen som et fag, der var lagt hen til klasselæreren, betød, at der var lærere, der måtte undervise i det fag uden at gå ind for det. Det er dette forhold, Loft finder forkert.

Religionslæreren er, fortsætter Loft, »paa samme Tid Kirkens, Skolens, ja, Folkets Tjener«. Det kræver, at han »skal være en troende Mand«, ellers kan han ikke være den Kirkens Tjener, han skal være. Men Loft tilføjer, at »ikke enhver Troende egner sig til at være Religionslærer«. En, der er retningsbestemt, kan være for nidkær for en bestemt art kristendom, så ensidighed bliver resultatet. Loft ønsker rummelighed.

Fagets discipliner

I Religionslærerforeningens love tales om fagets to discipliner, og Loft fastslår flere steder, at det er af største vigtighed at gøre sig klart, at Bibelhi-

storie og Lærebog er to hoveddiscipliner. En sammenblanding af dem vil være til skade, og en udskillelse af den ene, som mange gjorde sig til talsmænd for, ville være en halvering af stoffet, mener han.

Som en tredje disciplin tager Loft salmerne med. Der bør læres salmer, »men ikke til Overlæsselse«, siger han. De bør læses og synges, enten i tilknytning til emnet, der arbejdes med, og/eller i tilknytning til højtiderne.

Metoder

For Johs. Loft er der en metode, som spiller den altafgørende rolle i religionsundervisning, *fortællingen*. Det understreges af, at han som nævnt fremhæver fortællingen som lærerens opgave, ligesom det kriterium, han bruger for stofudvælgelse, er: »Kan det fortælles?«

Loft har selv formået at omskrive meget stof til fortællestof. Når der var så megen kritik af undervisning i Lærebog, skyldtes det bl.a., at denne disciplin p. gr. af Lærebogens opbygning fristede lærere til at kræve udenadslæren. Indholdet blev derved til teoretiske begreber. Disse begreber foreslog Loft at gøre til oplevede hændelser. Han gjorde det ved at fortælle om et menneskes tilværelse, hvori disse oplevelser forekommer. For at der ikke skulle fremkaldes personlige associationer, opdigtede han en person i et (dengang) fjerntliggende land. Loft's fortælling om den tredje trosartikel er således bygget op om en person ved navn Wamwam-buh og hans oplevelser.

Det »remseri«, som var et af kritikpunkterne mod faget, tog Loft også afstand fra. Men han taler om udenadslæren – til forskel fra remser – som en nødvendighed. Han påpeger, at mange skriftsteder har ordsprogs- og fyndordskarakter og -klang. Det er det, der skal udnyttes, for sådanne ord falder det let at lære.

Tilrettelæggelse

Loft peger på, at det er vigtigt, at stoffet tilrettelægges sådan, at den enkelte time har sit ganske bestemte emne. Man skal ikke forsøge at anbringe »den hele Kristendom« i hver time. Han har selv lagt et stort arbejde i sin planlægning af stoffet. Han skriver derom i sit »vita«:

»Ved Aar efter Aar i Mellemskole og Gymnasium at gaa mit Stof igennem vandt jeg ad praktisk Vej Herredømme over det; jeg saa,

hvad der skulde forbigaas, og hvad der skulde siges, hvorledes og hvorledes ikke man skulde tage paa det ny Forraad af Emner. Jeg kan sige, at der hvert Aar var noget, som stod uklart for mig, og at jeg hvert Aar vandt nyt Terrain ind af mit Stof, som jeg fik kortlagt og disponeret. Min Methode, mit Forraad dannedes ved stadigt Arbejde; det meste oplevedes som Inspiration i selve Timen, og naar det lykkedes, noterede jeg det op for at anvende det netop saaledes næste Gang. Min Sans skærpedes for, at det i Lærerens Gennemgang drejer sig om at gøre alt i Religionsundervisning til Menneskebilleder, Personlighedsskildringer, Sjælehistorier; min Sans skærpedes for at lære Eleverne at læse et Skriftsted eller en bibelsk Sammenhæng og finde ud af, hvem og hvad der tales om, hvem der taler, hvem der tales til, og hvad der bliver sagt. Jeg fornå, at min Vej var rigtig, og jeg ønskede at lade andre lære det samme, som jeg selv havde fundet.

Loft ønskede at inspirere andre lærere til en lignende arbejdsform, at notere sig erfaringer og inspirationer fra den enkelte time. Således blev hans »Vejledning til Lærebog«, som blev autoriseret og udkom i 1912, udstyret sådan, at der over for en teksts side var en blank side til lærerens notater vedrørende den tekst.

Loft har arbejdet meget systematisk og konsekvent. Det fremgår tydeligt af et andet »dokument«, skrevet af ham selv, et hæfte, som det er lykkedes at opspore, og som indeholder hans undervisningsplan (se ill. s. 17). Han havde for hvert klassetrin en ganske bestemt opbygget plan, som han gik frem efter time for time. Den plan havde han noteret ned i det hæfte, som glædeligvis er bevaret. Af titelbladet fremgår det, at Loft har undervist efter den plan i hele sin gymnasietid, 37 år! For nutidslærere nok en ufattelig tanke, at det har kunnet lade sig gøre.

Loft som lærer

Loft var meget alsidig. I timerne påtog han sig også en vis »entertainer-rolle«. Han startede timen muntert, med kvikke replikker og ganske bestemte morsomheder. Nogle elever, især de der først kom i gymnasieklasserne, fandt dette »ritual« for pjattet. Loft forstod sig også på at dramatisere en tekst, og han gjorde det, når teksten gav anledning til det. Han gik f.eks. ikke af vejen for at være »røveren på den øde vej«, der kom frem af gemmet bag katederet. Og han kunne sætte fortællingerne på vers.

Titelblad til et håndskrevet dokument som Johs. Loft i 1954 sendte til Gymnasieskolernes Religionslærerforening. Foreningens arkiv.

Han kunne også blive vred. Vreden kunne udløse så voldsomme håndbevægelser, at hans løse manchetter forsvandt ned over klassen. Hvis en elev beskæftigede sig med noget andet i timen, kunne dette andet blive sendt ud af vinduet og derved havne i rektors have, hvis hvem det så kunne afhentes.

Hvis der var mere tid tilbage af en time, når et emne var afsluttet, begyndte Loft ikke forfra. »Vi vil ikke bævre mere om det« var åbenbart et fast udtryk. Den resterende tid blev brugt til indviklede tal-lege eller til tryllekunster.

Der lever endnu adskillige mennesker, som i deres skoletid har haft Loft

*Johannes Loft i en
undervisningssituation
på Odense Katedral-
skole en aprildag i
1920. Amatørfoto i
familieej.*

som lærer, og som har fortalt om ham. Loft var »barn af sin tid«, det var lærerstyret undervisning, han gav. At han selv var overbevist om det rigtige i den form, fremgår bl.a. af nogle »sentenser« om autoritet, som Loft så sent som i 1955 sendte til redaktøren af »Vor Skole« til fri afbenyttelse.

Lærerens Autoritet hviler på
tre faktiske forhold:

- 1) at han er ældre en Skoleeleven,
- 2) at han ved noget, som Barnet
ikke ved, og
- 3) at han har den Bestilling at lære
Barnet Kundskaber og Færdigheder,
som Barnet ellers ikke vil faa.

Barnets Ret overfor Læreren
existerer kun i samme Forhold, som
Barnet ønsker at lære noget.

Hvis en Skole bygger paa og
gaar ud fra, at Barnet har Ret til
ikke at lære noget, saa ophører
Skolen at være Skole,

thi saa vil der – logisk – ikke
længer være nogen, der vil være
Lærere.

Johannes Loft.

Der er ingen tvivl om, at Loft i sin målsætning for undervisningen var i overensstemmelse med givne bestemmelser. Han ønskede »at give Besked«, han lærte eleverne noget. Rimene huskes. Loft's faglige viden har været så stor, at den skabte respekt, selv hos dem, der holdningsmæssigt ikke var interesserede i faget. En af de bedste karakteristikker af Loft's undervisning blev skrevet i Socialdemokraten d. 16. nov. 1956 som hyldet til hans 90-års-dag. Heri siges, at Loft drev:

»... en sprællevende, fængende og inspirerende agitation, ... baseret på en usvigelig oprigtig overbevisning om sin sags sandhed og retfærdighed ...

Efter alle anerkendte pædagogiske grundregler skulle en sådan undervisningsform være fordømmelig forkert. Den var ypperlig. ...«

Efter en omtale af Loft som et af de betydeligste mennesker de gamle elever havde truffet, slutter indlægget:

»I den vurdering er der enighed mellem dem, som kristendomsagitatoren Johs. Loft vandt for sin tro, og os, som mennesket Johs. Loft lærte respekt også for et livssyn, vi må bekæmpe.«

Loft var lærer hele sit voksenliv. Ganske vist fratrådte han som lektor i 1936, men han fortsatte sin aktivitet som foredragsholder og skribent. Hvert år var han gæstelærer på Vestjydske Gymnasium i nogle dage. Der underviste han sidste gang som 93-årig,¹⁴ endnu med et lydhørt publikum.

Loft genoptog i sit otium sin ungdoms interesse for de klassiske sprog. Som ung var han begyndt at oversætte Vergil's »Æneide«. Først da tiden tillod det, – i en alder af 75 år –, gjorde Loft oversættelsen færdig, og kort

tid efter oversatte han Vergil's fjerde hyrdedigt: »Pollio«, og nogle år senere oversatte han også »Tre Hyrdedigte« af Vergil.¹⁵

Loft's poster i Religionslærerforeningen

Fra nov. 1920 til juni 1943 var der på bagsiden af Religionslærerforeningens blad en lille notits, som meddelte, at Religionslærerforeningens adresse for *alle* anliggender var: Johs. Loft....., så det var ikke mærkeligt, at Loft i avis-omtaler blev synonym for Religionslærerforeningen. Loft var både formand, sekretær, redaktør og kasserer. Ganske vist var det fru Loft, der udførte det praktiske arbejde vedrørende kassererposten, men det var Loft selv, der hæftede for regnskabet og fremlagde det på generalforsamlingen.

Det er nok som redaktør, at Loft ved siden af sit formandskab har slået sit og Religionslærerforeningens navn fast, således at der er blevet sat lighedstegn mellem ham og foreningen. Loft har bidraget med langt den største del af indlæggene i foreningens blad. Hans bidrag omfatter både oplysende artikler og praktiske og metodiske gennemgange af emner, såvel som salmegennemgange og råd og vejledninger, lærebogsanmeldelser m.m.

Loft var en meget energisk og produktiv person. Foruden alt, hvad han har talt og skrevet for Religionslærerforeningen, har han talt mange andre steder og skrevet artikler i andre blade og tidsskrifter, og han nåede at få udgivet 27 bøger¹⁶ af forskellig art og indhold foruden de nævnte oversættelser.

Johannes Loft har fået titlen »Danmarks mest berømte religionslærer« på grund af sin indsats overfor religionsundervisningen.¹⁷ Alligevel kan det være svært at konkludere, hvad hans indsats har betydet. Hans »undervisningsreform« bestod ikke i nyt stof, men han ville rehabilitere det gamle ved bl.a. at forsøge at erstatte den megen teoretiseren med levende fortælling. Hans indsats har sikkert først og fremmest været at sætte noget i gang i enkeltpersoner, at give inspiration til fornyelse af undervisningen og mod til at tage del i debatten. Sådant forbliver ofte uudtalt og kan vanskeligt gøres op.

Lofts indsats drejede sig sammenfattende om

- 1) Fornyelse af lærebogsundervisningen.
- 2) Uophørligt forsvar for fagets eksistens.
- 3) Samling af religionslærere til en faglig lærergruppe, som han ledede og prægede gennem 36 år som formand, og som han inspirerede og belærte både i og efter sin formandstid.

Ved Religionslærerforeningens tilblivelse blev der skrevet:

»En Forenings Ret til at bestaa afhænger ganske og aldeles af, om der foreligger betydningsfulde Krav og Opgaver, som venter paa at blive løste, – og som ikke kan løses af Enkeltmand, men kun af en Forening«¹⁸.

Religionslærerforeningens arbejde for at »bevare og fremme Religionsundervisningen« fører med sig, at foreningen i dag må pege på visse skævheder i lovgivningen, og lige så vel som det i 1904 var godt, at der taltes »med mere end een Røst«, således også i 1979.

NOTER

1. Indbydelse til det stiftende møde er at finde i »Danmarks Lærerforenings Medlemsblad«, s. 108, årg. 1904.
2. Religionslærerforeningens arbejdsgrundlag blev offentliggjort første gang i »Danmarks Lærerforenings Medlemsblad«, s. 206, 28. juli 1904.
I »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen«, maj 1905, er der redegjort for foreningens stiftelse.
Foreningens love er trykt på løsblade og indsat i foreningens protokol. Af første udgave af lovene, dateret 15.10.1904, fremgår det, at § 1, formålsparagraffen, er identisk med første punkt i det vedtagne arbejdsgrundlag. Formålsparagraffen består uændret efter lov-revision 1920 og 1954.
3. K.E. Bugge har i sin bog: »Vi har religion ...«, Nyt Nordisk Forlag 1979, belyst forholdene omkring religionsundervisningen og fagets udvikling meget indgående.
4. En udførlig redegørelse for baggrunden for lovens tilblivelse og indhold er at finde i Vagn Skovgaard-Petersen: »Dannelse og demokrati. Fra latin- til alment skole. Lov om højere alment skole 24. april 1903.« Gyldendal 1976.
5. Skoleembedseksamen i kristendomskundskab indførtes først i 1912. Se Vagn Skovgaard-Petersen: »Dannelse og Demokrati« s. 100 f. (Note 4).
6. Iflg. »Anordning om Ansættelse ved de højere Alment skoler« og »Anordning om Prøve i Pædagogik og Undervisningsfærdighed for Lærere og Lærerinder ved Statens højere Alment skoler«. 6. juli 1905.
7. Fremgår af Johannes Loft's indlæg i Nationaltidende 7. juni 1903 og af »Sager vedr. Skolereformlovgivning 1898–1910«. (Rigsarkivet). Se endvidere Erik Nørr: »Det højere skolevæsen og kirken. Faget religion i sidste halvdel af det nittende århundrede«. Akademisk Forlag 1979. Udgivet af Institut for Kristendomskundskab ved Århus Universitet.

8. Indbydelse til det stiftende møde rettedes til lærere fra alle skoleformer (note 1).
9. Interview i Kristeligt Dagblad 14. nov. 1941 og i Viborg Stiftstidende 4. juni 1960.
10. Pastor E. Albeck, Seem pr. Ribe, var iflg. Loft's udtalelse i »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen«, Nov. 1923, sjælen i Religionslærerforeningens stiftende møde. Pastor Albeck blev senere forstander for Tønder Statsseminarium. Han øvede stor indsats for at dygtiggøre religionslærere. Var bl.a. bidragsyder med en artikel på 28 sider om »Undervisning i Kristendomskundskab« til »Praktisk Skolegerning«, red. af Olaf Nedergaard og H.A. Svane. Gyldendal 1933.
11. Indlæg i Nationaltidende den 4. jan. og 7. juni 1903 med overskriften: »Nogle Ord om Religionsundervisning« og den 15. nov. 1903 »Atter nogle Ord om Religionsundervisning«.
12. Eksempelvis kan nævnes, at Herning Avis den 15. nov. 1926 skrev: »... Man har sagt om Johannes Loft, at han formaar at bevise Religionsundervisningens Nødvendighed paa 117 forskellige Maader, og selv om det er en tilspidset Udtalelse, saa rummer den dog den Sandhed, at Lektor Loft som ingen anden i vort Land kan tale overbevisende om hvor ubetinget nødvendigt og paakrævet det er, at Religionsundervisningen bevares og fremmes i den danske Skole. ...«
13. »Det danske Socialdemokrati's Gimle-Kongres 1876«, Odense Universitetsforlag 1976, og »En Bygning vi rejser«, Fremad 1954.
14. Interview i »De Unges Blad«. Marts 1960.
15. Anmeldt i Berl. Aftenavis 23. dec. 1948.
16. Loft's forfatterskab viser hans alsidighed. Det rummer mange genrer.
 Af digte findes adskillige lejlighedsdigte til skole- og kirkefestligheder, en fest-kantate til Viborg Teater's indvielse i 1909, og nogle salmer, hvoraf en: »Jeg ved et åsyn så stort og blidt«, står i De Unges Sangbog, nr. 298.
 Ved utallige lejligheder har Loft glædet en talrig forsamling med sin friske præsentation af »De fire Temperamenter«. Foredraget blev efter opfordring trykt og udgivet. (Munksgaard 1941).
 Hans bøger spænder ligeledes over mange forskellige temaer. En højt læsningsbog med muntre historier »Fru Taffelbay« bev brugt meget ved lejrball o.l. (oversat til svensk). Der er ungdomsbøger bygget op over historiske hændelser, og der er opbyggelig litteratur, en bibellæseplan og en »Andagtsbog for Mandfolk«. Dertil kommer hans skrifter til brug i religionsundervisningen. Foruden hans »Lærebog i den evangelisk-lutherske Kristendom« udkom »Kirkesalmer i Skolestue«, »De ti Bud« og »Den 3. Artikel og Sakramenterne« som selvstændige skrifter, men utallige er de faglige artikler, som bærer Loft's navn i »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen«.
17. Titlen er hentet fra »Vor Skole« 1954, s. 33.
18. »Meddelelser fra og om Religionslærerforeningen«. Maj 1905.